

Régészek és régészet a magyar filmekben és sorozatokban

Bácsmegi Gábor

Ha egy filmben szereplő régészt kell valakinek mondania, szinte biztos, hogy Indiana Jones vagy épp Lara Croft neve hangzik el, miközben nem is kellene Hollywoodig repülnünk gondolatban, hiszen magyar filmek egész sorában tűnnek fel képzeletbeli, sőt mit több, valódi régészek!

Elképzelt vagy nagyon is valóságos kollégáink a magyar film- és sorozatgyártás olyan darabjaiban is felbukkannak, amikkel kapcsolatban sokaknak talán fel sem tűnt az adott szereplő eredeti szakmája. Ezeket gyűjtöttük most csokorba!

Szerelem második vérig

1986-ban nagy sikerrel adták a mozik Dobray György és Horváth Péter középiskolás tinikről szóló filmjét, a *Szerelem első vérig* című alkotást, melyet akkor – a ma már elképesztőnek számító – 1,5 millióan néztek meg. A nagy sikeren felbuzdulva 1988-ban mutatták be a film folytatását, *Szerelem második vérig* címmel. A női főszereplő, Farkas Ágota (Szilágyi Mariann alakításában) az első rész idején még csak szeretett volna régész lenni, míg a második részben már Szegeden tanulta a szakma fogásait, ott tehát, ahol a film zömét is forgatták. Az egyes jelenetek háttéréül sok esetben a szegedi Móra Ferenc Múzeum szolgált, s mivel akkoriban a szegedi régészeti képzés fő színtere valóban a múzeum volt, ezért ezeket a jeleneteket hitelesnek tarthatjuk.

Az
1982-ben
bemutatott *Vörös föld*
című filmben (rendező: Vitézy
László) más amatőr színészek
mellett a honfoglalás korá-
nak jeles kutatója, Fodor
István is szerepet ka-
pott.

Noha a filmben a di-
ákok által tréfásan „Tá-
pépithecusnak” elnevezett
férfi koponyatetőhöz még
csak hasonlót sem ismerünk,
mint ahogyan a sírbontást sem a
filmben látható módon – faládba
tett csontvázon – gyakorolják a
valóságban a régész-
hallgatók.

A női főszereplő professzoráról ugyan túl sokat nem tudunk meg (egy amerikai konferenciára is elviszi Ágotát, ami konfliktust generál a fiatalok között), de az ópusztaszeri ásatások valójában az 1970-es évektől kezdődtek meg, s a film készítésének időszakában is zajlottak, gyakorta egyetemi hallgatók (így jelen sorok írójának) közreműködésével, így tehát oda valóban ki-juthatott akár a filmbéli egyetemista is.

A filmsorozatnak egyébként 2002-ben készült el az utolsó darabja, *Szereltem utolsó vérig* címmel. Ebben már nem esik szó a régészetről, a felnőtt Ágotából végül nem lett régész...

Hosszú alkony

Janisch Attila 1997-ben készített, különös hangulatú, *Hosszú alkony* című filmjének főszereplője egy idősödő régész, akit Töröcsik Mari személyesít meg. Az erős metaforákkal dolgozó, lírai film részben az időről szól, és talán ezért is kap hangsúlyos szerepet a főszereplő foglalkozása. A film egyik kulcsjelenetében a feltehetőleg középkori templomok kutatójaként dolgozó aktív és friss professzorasszonyt épp egy középkori templom mellett köszöntik tanítványai, barátai és kollégái, majd hazafelé tartva egy különös utazás veszi kezdetét, amikor is a régésznő elindul, hogy egy templomot megtekinthessen a számára ismerős tájon, mire eltéved. Időben és térben is különleges utazásban lesz így része, ahol az álmok és a valóság keverednek össze. Töröcsik Mari e filmben is teljes természetességgel és hitelességgel formálja meg szerepét, a régészprofesszort, akit talán így a valóságban is szívesen tekintenénk mesterünknek.

Angyalbőrben

Tálasról még az is kiderül, hogy egy ízben „leállította a koalíciós gyakorlat dunai átkelését, mert valaki azt jelentette neki, hogy a mederben van a nagyszentmiklósi kincs maradáka. Ott állt az egész NATO és a fél Varsói Szerződés a parton!”

De nem csupán komolyabb hangvételű filmekben jelennek meg régész szereplők. Az 1988–1989-ben forgatott, majd 1990–1991-ben bemutatott népszerű sorozat, az *Angyalbőrben* 10. epizódjában ugyancsak fontos szerepet kapnak a régészeti leletek (rendező: Gát Görgy – Szurdi Miklós). Ebben a részben Karádi őrmester (Usztics Máttyás felejthetetlen alakításában) a rekkenő nyári hőségben árkot ásni vezényeli az „Urbán-szakaszt”. Ez nem igazán tetszik a katonáknak, ezért kitalálják, hogy inkább elásnak egy csontot és egy aranyláncot, aztán kihívják a régészeket, így nem kell tovább ásniuk, hiszen az már onnantól „régészeti szakterület”. Ráadásul a sorozat szerint ekkor jelenik meg az egyik ismeretterjesztő magazinban a „három honfoglalás” elmélete, miszerint a magyarok Kr. e. 400-ban érkeztek Svájc felől az Etlközbe, Bogdán vezér vezetésével. Bogdán vezér pedig nyilván a laktanyának helyet adó Vasbogdányban lehet eltemetve „hároms ércporsóban”, sok arannyal és 33 lemészárolt szúzzal. Hála a szakasz találékonyágának és a titokzatos Tálas támogatásának, meg is jelennek az árok mellett a régészek, Sövegjártó Mireille (Töreky Zsuzsa), az „archeológia kandidátusának” vezetésével.

Hamarosan az árokban ecsetelgetnek a régésznek tanuló diáklányok és a szakasz katonái, sőt maga Karádi őrmester is. Igazi leletek azonban nem kerülnek elő, csak amiket a fiúk elástak, illetve egy éles kézigránát, valamint egy harckocsilövedék, így az őrmester hamarosan rájön a turpiságra. Aztán, amikor hazaindulnak a régészek, kerül elő az első koponya és az első valódi leletek. A csontváz mellett azonban friss konzervekre bukkannak. Karádi kérdőre vonta a szakaszt, azonban gyorsan kiderül, hogy a helyiek korábban már megtalálták „Bogdán vezért” – innen szedték a 9. századi aranyakat, amivel még a boltban is fizettek –, azonban a várható turistaroham miatt inkább titokban tartották a felfedezést.

A film teljesen nyilvánvalóan elejétől a végéig blődli, de ez korántsem különös, hiszen a sorozat fő célja a szórakoztatás, illetve a honvédelem népszerűsítése volt, noha meglepő módon a forgatókönyvírók rendelkeztek némi régészeti ismerettel is. Egyrészt tudhattak a kettős honfoglalás elméletéről, hiszen ezt „cáfolta a hármass honfoglalás elmélete”, ráadásul a késő avar kor egyik legjelentősebb tárggyegyütteséről, a nagyszentmiklósi kincsről is tudomásuk volt.

A Mézga család különös kalandjai

– Vakáció a Mézga család

Talán a legismertebb hazai fiktív régészalak nem más, mint a rajzolt szeleburdi Mézga család (rendező: Nepp József) mindig zsémbes, szomszédjaival nem éppen felhőtlen viszonyt ápoló dr. Máris Ottokárja (Tomanek Nándor, majd Bárdy György hangjával). Eredeti szakmáját tekintve régész, akinek valószínűleg az avar kor lehetett a szakterülete.

Az biztos, hogy az akkori időszak avar kutatásának megfelelően főként a temetőkkel, sírokkal kapcsolatos megjegyzéseket tett. Különösen abban az epizódban, melyben – életét féltve – a maffiózókhöz szeretne csatlakozni: „régészdoktor temetőt tárt fel, tud hallgatni, mint a sír”. Ott rögtön javaslatot is tett egy „kriptafosztogató szakcsoport” alapítására, ahol ő, mint specialista vállalna szerepet. Egy lakatlan szigetre vetődve viszont Máris gyorsan elfeledkezett a hivatásáról, és a barlangban talált koponyákkal dobálta meg Mézgaékat. Meg is jegyezték neki, hogy „szép kis régész az ilyen!”. Karrierjéről ennyit tudunk, kiegészítve talán azzal, hogy igen rövid ideig az egyik trópusi szigeten az elnök-király kinevezte pénzügyminiszterré, egészségügyi miniszterré, vallás- és kultuszminiszterré, végül az egész kormányfővé. Magánéletéről keveset tudunk, az első sorozatban a Mézga család Márisékhoz ment át tv-t nézni, a többi sorozatban azonban már egyedül él. Egy hétvégi ház tulajdonosa Balatonszöszmőszön, melyet nem volt rest három hétre Mézgaék rendelkezésére bocsátani, csak legalább ennyi időre megszabaduljanak tőlük az Ökörcsíny utca 5. (a harmadik sorozatban 13.) lakói.

Máris szomszéd szakterületére csak utalások vannak a sorozatban, egyszer beleesett „egy avar katonasírba, azóta sokszerű tériszonya” van, illetve Nizzában említi Mézgaéknak a legfrissebb újsághírt, miszerint „megint találtak egy fejedelmi sírt a Dunántúlon. Szerintem avar lesz.” Mézgaékat viszont nem nagyon hozza lázba a hír: „Avar! Hol van az még?! Majd ősszel!”

+1

Egy polihisztor élete a századfordulón

Listánk végén plusz egy találatként álljon egy különleges kisfilm, az *Egy polihisztor élete a századfordulón*, amit a nyíregyházi Jósa András Múzeum készített névadójáról, a hazai régészeti kutatás egyik kiemelkedő úttörőjéről.

A kisfilm érdekessége, hogy a fiatal Jósa Andrást megszemélyesítő színész kivételével az összes szereplő a valóságban is valamilyen kapcsolatban áll a múzeummal (az ott dolgozó régészek, muzeológusok, a múzeumi baráti kör tagjai, valamint ásatási munkások egyaránt feltűnnek a film-ben). Az idős Jósa szerepét Németh Péter címzetes múzeumigazgató vállalta el, akinek így lehetősége nyílt egyik példaképének bőrébe bújni.

☆☆☆

Jósa András (1834–1918) volt 48-as nemzetőr, tanult jogot, gazdaságtant. Orvos lett, majd régész, de írt geológiáról és a meteoritokról is. Nevéhez fűződik a Szabolcsvármegyei Múzeum megalapítása 1868-ban.

15

Super star 24
computer technic